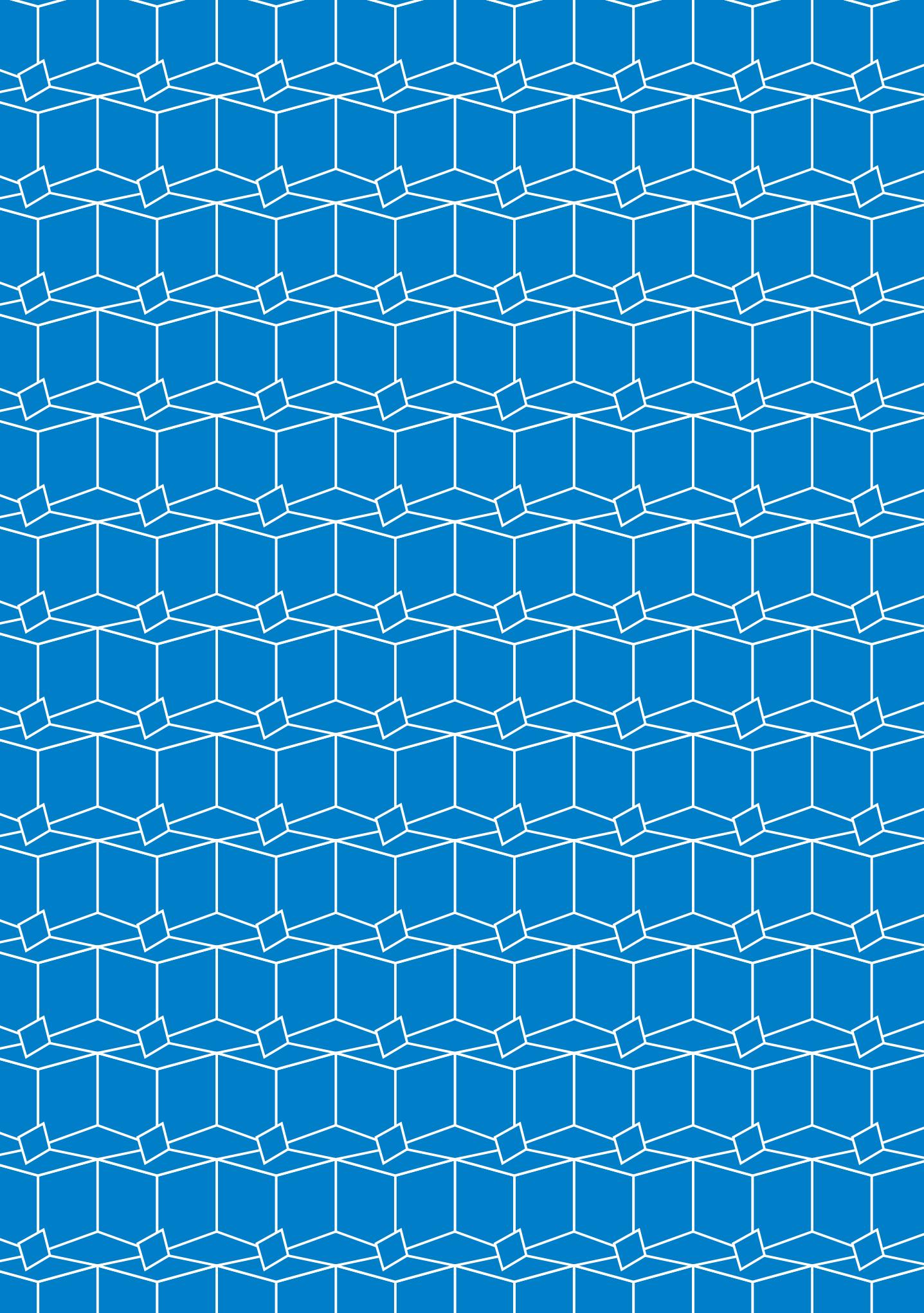

Guddiga Madaxa Bannaan ee Doorashooyinka Qaranka

**BUUGA
Diiwaangelinta
Xisbiyada Siyaasadda**

Guddiga Madaxbanaan ee Doorashooyinka Qaranka

**BUUGA
Diiwaangelinta
Xisbiyada
Siyaasadda**

1. Muxuu Yahay Xisbi Siyaasadeed? ...7	
2. Goormee ayuu bilaabanayaan hananaanka diiwaangelinta ...9	
3. Xubin ka noqoshada Xisbi Siyaasadeed ...9	
3.1 Yaa xubin ka noqon kara Xisbi Siyaasadeed? ...9	
3.2 Yay ka mamnuuc tahay xubin ka noqoshada Xisbiga Siyaasadda? ...10	
4. Diiwaangelinta ku-meelgaarka ah: Shuruudaha Diiwaangelinta ...10	
5. Diiwaangelinta Rasmiga ah: Shuruudaha xaq u yeelashada Diiwaangelinta ...11	
6. Hannaanka Maamulida Diiwaangelinta Xisbi Siyaasadeed ...11	
6.1 Waxyaabaha looga baahan yahay in ay ku jiraan Dastuurka Xisbiga Siyaasadda ...12	
6.2 Maxaa ku jiri kara ku Dhawaaqida Xubin ka mid noqoshada? ...12	
6.3 Xaqijijinta Foomka ku Dhawaaqida ...12	
6.4 Xaqijijinta codsiga ...12	
6.5 Diidmada codsiga Diiwaangelinta ...13	
7. Isku Biirid Xisbiyo Siyaasadeed ...13	
8. Diiwaangelinta Isbaheysiyada ...14	
9. Diidmada Diiwaangelinta ...14	
10. Hanaanka Qoondeynta iyo Maareynta Lacagaha Xisbiyadda ...14	
10.1 Sanduuqa Xisbiyada Siyaasadeed ...15	
10.2 Hantidhawrka xisaabaadka Xisbiyada Siyaasadeed ..15	

HORUDHACA

Buugan waxaa loogu talagalay xisbiyadda siyaasadda ee daneeynaya u tartamida doorashooyinka. Wuxuu ay bixinaysaa tilmaamo ku saabsan shuuradaha looga baahan yahay Xisbiyadda Siyaasadeed ee is diiwaangelinaya sida ku xusan Sharciga Xisbiyadda Siyaasadda, 2016, ee kala ah laba heer, heerka Diiwaangelinta Ku meel gaarka ah (Qodobka 4) iyo Diiwaangelinta Rasmiga ah (Qodobka 6). Buugan looguma talagin in uu badalo sharci doorasho. Xisbiyadda Siyaasadda waxaa lagula talinayaan in ay helaan nuqulka Sharciga Xisbiyadda Siyaasada, 2016, si ay u helaan fahan buuxa una hogaansanaadaan sharciga, ka hor inta ay usoo gudbin codsiga diiwaangelinta Guddiga Madaxbanaan ee Doorashooyinka Qaran (GMDQ).

Sharciga Xisbiyadda Siyaasadda iyo Xeerarka waxaa laga heli karaa cinwaanka GMDQ, www.niec.so.

1. MUXUU YAHAY XISBI SIYAASADEED?

Sida uu qeexayo Qodobka 2aad ee sharciga Xisbiyadda,

"Xisbi Siyaasadeed waa hay'ad ay ka wada muuqdaan qeybaha kala duwan ee bulshada, lehna isla xisaabtan dhab ah, soo bandhigeysa qorsheyaal kala duwan oo siyaasadeed, musharraxiin ka qeybgaleysa doorashooyinka guud, kana qeybqaadaneysa dhismaha xukummadda ama mid mucaarad ku ah";

2. GOORMEE AYUU BILAABANAYAA HANANAANKA DIIWAANGELINTA

Xisbiyadda Siyaasadda waxa ay is diiwaangelin karaan waqtii walba. Diiwaangelinta waa laba heer:

- a) Diiwaangelinta Ku meel gaarka ah; iyo
- b) Diiwaangelinta Rasmiga ah.

Xisbiyadda Siyaasadda ee si ku meel gaar ah isku diiwaangeliyay ee raba in ay ka qeyb qaataan doorashada, waxa ay codsan karaan in ay is diiwaangeliyaan shan (5) bilood ka hor taariikhda doorashada.

Diiwaangelintu waa hannaan waqtii dheer qaadanaya oo ay ku jirto u kuurgal taxadar leh ee lagu diyaarinayo qaabka uu GMDQ u diiwaangelinayo Xisbiyada Siyaasadda.

3. XUBIN KA NOQOSHADA XISBI SIYAASADEED

3.1 Yaa xubin ka noqon kara Xisbi Siyaasadeed?

Si looga noqdo xubin xisbi siyaasadeed, shaqsi walba waa in uu yahay:

- a) Muwaadin Soomaaliyeed.
- b) Uu jiraa ugu yaraan 18 sano.

3.2 Yay ka mamnuuc tahay xubin ka noqoshada Xisbiga Siyaasadda?

Shaqsyaadka aan ka mid noqon karin xubin xisbi siyaasadeed:

- a) Ciidamada Qalabka Sida.
- b) Garsoorayaasha
- c) Shaqaalahaha Safaaradaha iyo diblomaasiyiinta
- d) Shaqaalahaha dowlada

Shaqaalalahaha Dowlada waxaa ka reeban xubin ka noqosho howlaha xisbi siyaasadeed oo ay ku jirto:

- a) Hormarinta ama xayaysiinta danaha xisbi siyaasadeed.
- b) Ka qeyb qaadashada kulamada, dibad baxyada xisbi siyaasadeed

Si bayaan u muujisid garabsiin ama kasoo horjeed xisbi siyaasadeed ee aad ku muujiso qoraal ama oraah.

4. DIIWAANGELINTA KU-MEELGAARKA AH: Shuruudaha Diiwaangelinta

Si uu u helo diiwaangelin ku-meelgaarka ah, xisbiga siyaasadeed waa in uu soo gudbiyaa:

- a) Foomka codsiga oo ay la socdaan:
  - Magaca Xisbiga- oo aysan hada isticmaaleyn xisbi kale.
  - Calaamada ama sumadda u gaarka ah xisbiga oo Midab leh; iyo
  - Magaca xisbiga oo la soo gaabiyay, oo aan ka badneyn (8) xaraf, hadii loo baahdo;

Si loo xaqijiyo in magaca iyo loogada xisbiga uusan laheyn xisbi kale, GMDQ waxa ay ku soo bandhi-gayaan ugu yaraan labo jaraa'id 7 maalmood gudahood waana ay la socod siinayaan codsadaha.

- b) Qoraalkii kulanka koowaad ee la isku afgartay ee xubnaha xisbiga.
- c) Dastuur qoran oo kala dhig-dhigaya ujeedadada xisbiga iyo qodobo la xiriira xallinta khilaafaadka xisbiga sida ku cad qdobka 5aad iyo kan 32aad ee sharciga xisbiyadda.
- d) Xeerka Anshaxa oo saxiixan, ballanna ku qaadaya dhowrida Sharciga Xisbiga Siyaasadda, iyo shuruucda kale ee dalka
- e) Lacag ama khidmad dhan 10 malyan shilin Soomali ama (500 USD).

Xisbiga heysta Diiwaangelin Ku meel gaar ah

- **Marka lagu ogeysiyo in la tirtiray, 15 maalmood gudahood oo ka bilaabaneyesa maalinta aad gudbisay codsiga ayaad heystaa in aad wax ka qabato.**
- **Uma tartami karo doorasho.**
- **Wuu codsan karaa Diiwaangelin Rasmi ah**
- **Marka la siiyo Shahaadada Diiwaangelinta Ku meel gaarka ah, waxa uu codsan karaa Diiwaangelin Rasmi ah (5) billood ka hor doorashada.**

5. DIIWAANGELINTA RASMIGA AH: Shuruudaha xaq u yeelashada Diiwaangelinta

Si loo buuxiyo shuruudaha diiwaangelinta rasmiga ah, xisbiga waa in uu soo gudbiyaa:

- a) Codsiga ay la socdaan:
  - Magaca Xisbiga- oo uusan hadda isticmaaleyn xisbi kale.
  - Calaamada ama sumadda u gaarka ah xisbiga oo midab leh; iyo
  - Magaca oo la soo gaabiyay oo aan ka badneyn (8) xaraf.
- b) Qoraalkii kulanka koowaad ee la isku afgartay ee xubnaha xisbiga.
- c) Ku dhawaaqida ka mid noqoshada xisbiga oo ay saxiileen 10,000 cod bixiyayaal diiwaangashan ee ka yimid ugu yaraan 9 ka mid ah 18ka gobol ee dalka ee jiray kahor 1991kii, aana aheyn taageerayaal xisbi kale taageera.
- d) Dastuur qoran oo kala dhigdigaya ujeedka xisbiga iyo qodobo la xiriira xallinta khilaafaadka xisbiga siyaasadda.
- e) Xeerka Anshaxa oo saxiixan, balana ku qaadaya dhowrida Sharciga Xisbiga Siyaasadda, iyo shuruucda kale ee dalka
- f) Khidmad diiwaangelin dhan 20 malyan shilin Soomali ama (1,000 USD).

Haddii diiwaangeliyuu arko in aan shuruudaha la soo buuxin, wuxuu siinayaa xisbiga qoraal mud-do 15 maalmood oo ay ka bilaabaneyso taariikhda codsiga si ay usoo buuxiyaan shuruudaha ka dhiman. Xisbiyada sida rasmiga ah u diiwaangashan oo kaliya ayaa doorashada u tartami kara.

6. HANNAANKA MAAMULIDA DIIWAANGELINTA XISBI SIYAASADEED

- a) Xafiiska diiwaangelinta ee GMBDQ ayaa marka ay gudoomaan foomka codsiga, oo ay la socdaan dokumentiyada taageeraya oo buuxinaya shuuradaha looga baahanyahay oo idil iyo bixinta lacagta is-diiwaangelinta, waxa uu diiwaangalinayaan xisbiga, wuxuuna siinayaan shahaadada diiwaangelinta.
- b) Haddii xisbi uu buuxin waayo shuruudahan uuna soo gudbiyo dokumentiyada ku qeexan qeybta 3aad, diiwaangaliyahu wuxuu:
  - i) Ku ogeysiinayaa xisbiga qoraal
  - ii) Siinayaa Fursad ama waqtii uu xisbigu kusoo buuxiyo dokumentiyada ka dhiman keenana xafiiska Guddiga 15 maalmood gudahood oo ka bilaabaneysa maalintii uu soo gudiyay codsiga.
  - iii) Marka uu helo wargalinta ku dhaqan la'aanta, xisbigu waxaa uu haystaa 15 maalmood oo ay ka bilaabaneyso taariikhda codsiga. Xisbiyada sida rasmiga ah u diiwaangashan oo Kaliyah ayaa doorashada u tartami kara;

6.1 Waxyabaha looga baahan yahay in ay ku jiraan Dastuurka Xisbiga Siyaasadda

Dastuurka xisbiga la diiwaangalinayo waa in uu lahaadaa astaamaha hoos ku xusan:

- Qaab-dhismeedka maamulka sare ee xisbiga;
- Hannaanka doorashada maamulka sare ee xisbiga iyo howl xafiseedka Madaxa xisbiga;
- Shuruudaha ugu yar ee looga baahanyahay xubanaha raba xubin ka noqoshada xisbiga;
- Habka dhowrida anshax-wanaagga hoose ee xisbiga;
- Nidaam lagu xalin karo khilaafaadka ka dhessha xisbiga guddahiisa; iyo
- Shuruudaha qorida hanti dhowrka xisbiga

6.2 Maxaa ku jiri kara ku Dhawaaqida Xubin ka mid noqoshada?

Si loo diiwaangeliyo xisbi siyaasadeed ee u tartamaaya doorasho, waa in u soo gudbiyaa Foomka Ku Dhawaaqida Xubin ka mid noqoshada

- Ugu yaraan 10,000 xubnood oo cod-bixiyayaal ah oo aan ka mid aheyn xisbi siyaasad ee kale
- Xubnahu waa in ay ahaadaan:
  - Muwaadiniin Soomaali ah
  - Ugu yaraan 18 sano
  - Cod bixiyayaal ka diiwaangashan ugu yaraan 9 ka mid ah 18ka gobol ee jiray ka hor 1991.

6.3 Xaqijinta Foomka ku Dhawaaqida

Si loo xaqijiyo, Xafiiska Diiwaangeliyaha ee GMDQ wuxuu cadsanayaa tiro shaqsyaad ah in ay saxiixaan ku dhawaaqida xubin ka mid noqoshada taasoo caddeyneysa in:

- Shaqsigu xubin ka yahay xisbiga;
- Shaqsigu buuxiyay saxiixayna foomka.

6.4 Xaqijinta cadsiga

Marka uu qabto cadsiga diiwaangelinta, GMDQ wuxuu:

- Eegeyaa in la buuxiyay dokumentiyada muhiimka ah.
- Uu ogolaanayaa xisbiga in uu saxo magaca, u hogaansamo xeerarka, sharciga sida gaarka loogu hogaansamayo, kadibna u gudbinayaa cadsiga xafiiska diiwaangelinta 30 maalmood gudahood oo ka bilaabaneysa maalinta la soo gudbiyay cadsiga

- c) U ogolaaneysaa in codsadaha uu ku soo jawaab celiyo 15 maalmood gudahood oo ka bilaabaneyesa maalinta wargalinta.
- d) Waxa ay ku soo bandhigayaan ugu yaraan jaraa'idka rasmiga ah ee Dowlada Federalka ee Soomaaliya iyo ugu yaraan laba warbaahin 7 maalmood gudahood xisbi walba oo buuxiya shuruudaha looga baahanyahay.
- e) Dhamaadka muddada 7 maalmood xisbiga ayaa la diiwaangelinaya;
- f) 30 maalmood gudahood oo ay ka bilaabaneyso taariikhda diiwaangelinta, waxaa la bixinaya:
  - i. Shahaado Ku meel gaar ee Diiwaangelint; ama
  - ii. Shahaado Rasmi ah ee Diiwaangelin.

Shahaadada Rasmiga ah ee Diiwaangelinta waxa ay burinaysaa Shahaadada Ku meel gaarka ah ee Diiwaangelinta.

6.5 Diidmada codsiga Diiwaangelinta

GMDQ waa diidi karaan codsi diiwaangelin hadii:

- a) Magaca, magaca oo lasoo gaabiyay, calaamada ama sumadda ay u egtayah ama la mid tahay tan xisbi kale taasoo jahwareerin karta cod bixiyayaasha.
- b) Magaca xisbiga uu yahay mid fuxshi ah ama aflagaado ah.

7. ISKU BIIRID XISBIYO SIYAASADEED

Xisbi Siyaasadeed wuxuu ku biiri karaa xisbi/xisbiyo kale, hadii uu buuxiyo shuruudaha isku biirista ee soo socda:

- a) In ay qoraal ku soo gudbiyaan go'aanka golayaasha fulinta ee xisbiyada isku biirida oo ay saxiixeen madaxda xisbiyada ee loo idmaday si wafaaqsan shuruucda iyo xeerarka xisbiyadaas sida ku xusan qodobka 10aad ee sharciga xisbiyadda;
- b) Heshiis isku biirida la saxiixay sida ku xusan qodobka 10aad faqradiisa 4aad, xarafka (b) waa in loo gudbiyaa diiwaangeliyaha labaatan iyo kow maalmood (21) gudahood kadib marka hehshiiska la saxiixay;
- c) Xisbiyada siyaasadeed ee ku midoobay xisbi cusub sida ku xusan qodobkaan, waxay baaba'ayaan marki la diiwaangeliyo xisbiga cusub;
- d) Marki uu xisbi siyaasadeed la midoobo xisbi siyaasadeed kale, xildhibaan ka tirsan mid ka mid ah xisbiyadaas, uu aqbali waayo go'aanka xisbiyadu ku midoobeen, wuxuu dhuminaya xildhibaanimadiisa. Xafiiska diiwaangeliyuhu mudo 30 maalmood gudahood ah wuxuu ku dhawaaqayaa dib u soo doorashada xubinimada banaanatay.

8. DIIWAANGELINTA ISBAHEYSIYADA

Xisbiyo siyaasadeed, laba ama ka badan ayaa sameysan kara isbaheysi, waana inay siyaan diiwaangeliyaha heshiiskooda oo qoraal ah. Madaxa, gudoomiyaha ama xoghayaha xisbi ay ansaxiyeen madaxda xisbiga waa in uu soo gudbiyaa:

- a) Foomka Isbaheysiga Xisbiyada Siyaasadeed oo leh warbixinta labada ama tirada ka badan ee xisbi ee isbaheysatay
- b) Heshiiska isbaheysiga oo ay saxixeent wakiiladda rasmiga ah ee xisbiga
- c) Heshiiska isbaheysiga waa in la waafajiyaa arrimaha lagu qeexay jadwalka saddexaad;

Xisbiga Isbaheysiga waa in ay usoo gudbiyaan GMDQ Heshiiska isbaheysiga 21 maalmood guddahood kadib marka ay saxiixaan.

GMDQ ayaa:

- a) Hadii uu xisbi buuxin waayo shuruudaha diiwaangeliyaha ayaa
  - i) Qoraal ku ogeysiinaya xisbiga sababta
  - ii) U ogolaanaya in xisbigu 30 maalmood guddahood oo ka bilaabaneysaa maalinta ogeysiinta ay kusoo warceliyaan.

9. DIIDMADA DIIWAANGELINTA

GMDQ ayaa diiwaanka ka saareysa xisbi siyaasadeed hadii uu u hogaansami waayo qodobka 19aad ee diiwaangelinta xisbiyada siyaasadeed waxa ayna

- a) Qoraal ku ogeysiinayaan xisbiga ujeedkooda ah in la burinayo diiwaangelinta xisbiga iyadoo loo tilmaamayo sababaha kalifay
- b) U ogolaanaya inuu xisbigu soo saxo qodobada uu jabiay 30 maalmood guddahood
- c) Hadii uu jiro fici dambi, u gudbinaya maxkamad sharchiyeed.
  - i) Burin diiwaangelinta xisbiga aanan buuxinin shuruudaha looga baahan yahay

10. HANAANKA QOONDEYNTA IYO MAAREYNTA LACAGAHA XISBIYADDA

Bixinta, kormeerka iyo maareeynta isticmaalka lacagaha shacabku siyaan xisbiyadda Somaliyeed waxay muhiim u tahay horumarinta xisbiyadda iyo ilalinta sumcadda Guddiga Madaxa Banana ee Doorashooyinka Qaranka. Iyadoo la firinaayo dhaqaalah ka soo galayaa axsaabta shacabka iyo dawladda intaba, waxaa muhiim ah iney xisbiyadu soo gaarsiiyaan xafiiska GMBDQ iyo shacabkaba xisaab xir tifatiran. Waxaa kale oo iyadana muhiim ah GMBDQ inuu leeyahay hab-raac cad oo xaqijinaayo hanaanka qoondeynta iyo maareynta lacagaha xisbiyadda, si loo helo

kormeer sax ee ku saabsan sida loo isticmaalay lacagaha ay xisbiyadu helaan.

Sidaas darted, waajib weyn oo sharci ah ayaa saaran axsaabta iney soo gudbiyaan xisaabaadkooda iyo ujeedooyinka loo isticmaalay, gudasha la'aanteeda waxay ku muteysan karaan ganaax sida ku cad sharciga axsaabta qodobkiisa 26aad.

10.1 Sanduuqa Xisbiyada Siyaasadeed

Waxaa iyadana muhiim ah iney xisbiyadu helaan dhaqaale ay u kaashadaan hawlahooda. Hadaba sida ku cad sharciga xisbiyada siyaasadeed, xukuumadda dhexe iyo xukuumadaha xubinta ka ah waxay abuurayaan sanduuq dhaqaale oo gaarayo 0.3% miisaaniyad sanadeedkooda oo lagu horumarinayo xisbiyadda. Sanduuqa waxaa lagu shubayaa:

Lacagaha ka yimaado Dowladda Federalka ee Soomaaliya

Deeqaha iyo lacagaha la ururiyay ilo ah gudaha Soomaaliya

Lacagaha ka yimaada ilo kale

Habka loo qoondeynayo iyo ujeedooyinka sanduuqaas ama waxyabaha kareeban in loo isticmaalo, waxaad ka heli kartaan qdobada 21, 22, 23 iyo 24aad ee Sharciga Xisbiyadda Siyaasadeed.

10.2 Hantidhawrka xisaabaadka Xisbiyada Siyaasadeed

Xisbiyadda waxaa looga baahanyahay iney soo sheegaan dhaqaale kasta ee soo gala iyo sida ay u isticmaaleen, ama dawladda haka yimaado ama shaqsi iyo ilo kale intaba. Xisaabaadkaan markey soo gudbinayaan, waxay raaci doonaan habraac hantidhawrka qaranka. Xisbigu wuxuu soo gudbinaya 3 bilood gudahood kadib dhamaadka sannad miisaaniyeedka xisaab xirkooda oo ay ku jiraan:

- dakhliga soo galay xisbiga
- hantida uu leeyahay ama wixi lagu leeyahay xisbiga
- ilaha dhaqaalaha uu ka soo galay
- hadii ay jirto lacaga ay celiyeen
- hadii uu jiro deyn
- dhaqdhaqaaqa xisaabaadkooda bangiyadda
- sida ay u isticmaaleen dhaqaalaha soo galay

www.niec.so

National Independent Electoral Commission
Guddiga Madaxa Bannaan ee Doorashooyinka Qaranka